

A fogyatékos emberek lakhatási helyzete Háttéranyag a Lakhatási Minimumhoz

A 2011-es népszámlálás során 490 578 személy, **a teljes népesség 4,9 %-a** vallotta magát magát **fogyatékossgal élőnek**¹. A fogyatékossgal élők csoportja az ország egyik legnagyobb létszámú kisebbsége.² A leggyakoribb fogyatékossga a **mozgássérülés**, ez érinti a fogyatékossgal élők csaknem felét, mintegy 232 ezer főt. A 2 millió 714 ezer családból több mint **253 ezerben él fogyatékossgal élő személy**, vagyis **a családok 9,3%-a érintett közvetlenül** a fogyatékossga szempontjából! Emellett a társadalom elöregedésével egyre nagyobb arányban lesznek jelen az öregedés során szerzett mozgás- és érzékszervi fogyatékossgal élő emberek a társadalomban.

A fogyatékos emberek gyakran **láthatatlanok**, mivel az otthonközeli szolgáltatások, a családjóléti, szociális és egészségügyi alapellátások csak részben vagy egyáltalán nem elérhetőek számukra. 92%-uk magánháztartásban él, s közel **39 ezer fő él intézményekben** (8%). Az intézményi ellátásra **várakozók száma 2017-ben közel 2300 fő volt**. A **kitagolási folyamat**³ meglehetősen lassan halad, s ennek keretében csak **az intézményekben élők 10 %-a**, köztük túlnyomórészt az enyhe- és középsúlyos értelmi fogyatékos emberek **jutnak családi, kis létszámú lakhatási körülmények közé, ún. támogatott lakhatásba**⁴. Ez azt is jelenti, hogy **az intézetben élő, magas támogatási szükségletű emberek szinte teljesen kizorulnak** ebből az emberi méltóságot tisztelő, az egyéni szükségleteket és preferenciákat jobban figyelembe vevő lakhatási lehetőségből.

További probléma, hogy **a saját vagy családi háztartásban élő fogyatékos emberek csak elenyésző számban tudnak igénybe venni támogatott lakhatást**.

Ennek egyik oka az, hogy **az állam jelenleg kizárólag a kitagolás keretében hoz létre támogatott lakhatást**, ahová kizárólag a nagylétszámú szociális intézményekből kerülhetnek be a fogyatékossgal élő emberek - **a családokból nem**.

¹ A KSH **fogyatékossgának tekinti** azt a maradandó állapotot vagy sajátosságot, amikor a személy testi, értelmi, érzékszervi, mozgásszervi vagy kommunikációs képességét számottevően vagy egyáltalán nem birtokolja, és ez jelentős mértékben gátolja a társadalmi életben való részvételében, a megszokott, a hagyományosan elvárható életvitel gyakorlásában.

² Forráskritikával élve a fogyatékos népesség még nagyobb lehet, mert a népszámlálás önbevalláson alapszik és magas lehet a látencia.

³ **Kitagolási folyamat:** a nagylétszámú, totális intézmények felszámolását célzó folyamatok összessége ('intézménytelenítés'). Az 1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról tartalmazza a kitagolási kötelezettséget. A folyamat megtervezésére és lebonyolítására jelentős uniós forrásokat kap az ország. A kitagolási folyamat során a totális intézményi férőhelyeket támogatott lakhatási szolgáltatásokkal váltják ki.

⁴ A **támogatott lakhatás** a fogyatékos személyek, a pszichiátriai, illetve szenvedélybeteg részére biztosított ellátás, amely az ellátott szükségleteihez igazodva nyújt személyre szabott támogatást a lakhatásban a minél önállóbb életvitel fenntartása / elősegítése érdekében. A szolgáltatás biztosítja a lakhatást, személyi támogatást a szükségleteknek megfelelően, valamint étkezést, ápolás-gondozást, fejlesztést, részvételt a társadalmi életben.

A másik ok pedig az, hogy alulról jövő kezdeményezések (pl. civil szervezetek, önkormányzatok, egyházak) számára erre a célra egyáltalán **nincs elérhető pályázati forrás**, holott újonnan létrehozni és működtetni a szolgáltatást bonyolult és nagy beruházást igénylő feladat: állami szerepvállalás vagy pályázati támogatás nélkül szinte lehetetlen.

Ez azt jelenti, hogy **a jelenleg családban élő fogyatékos embereknek**, vagyis az érintettek 92%-ának gyakorlatilag nincs esélyük arra, hogy méltó lakhatási lehetőséghez jussanak a családi háztartáson kívül.

Ez a helyzet különösen nagy terhet ró a súlyosan-halmazottan fogyatékos személyt ápoló családokra, és **súlyosan sérti a fogyatékos emberek alapvető jogait**, valamint **nincs összhangban Magyarország emberi jogi kötelezettségvállalásaival sem** (pl. ENSZ Egyezmény 19. cikke).

A fentiek alapján elmondható, hogy a **támogatott lakhatás** igénybe vevőinek **száma rendkívül alacsony**, és csak lassan növekszik, hiszen kizárólag kiváltással jönnek létre új férőhelyek, illetve egy-egy civilszervezet megfeszített munkájának köszönhetően. A nagylétszámú intézetekben nincs felvételi moratórium, így a családokból továbbra is bekerülnek az ellátottak a felszámolásra ítélt tömegintézményekbe (nincs más ellátási lehetőség, ha családon belül már nem tudják megoldani a fogyatékos hozzátartozó gondozását!).⁵

A fogyatékos emberek számára a fizikai **akadálymentesség**, a magas szintű inkluzív **oktatáshoz** való hozzáférés, valamint az **otthonközeli szolgáltatások** jelentik a kulcsot. Jellemző probléma, hogy a fogyatékos személyeknek gyakran **az otthonuk elhagyása is gondot jelent**.

A KSH kimutatása szerint **a fogyatékos emberek lakáskörülményei rosszabbak**, lakásaik kisebbek a népesség átlagához képest. Az önálló háztartás megalapításában **a gazdasági hátrányok és az akadálymentes lakáspiac hiánya** egyaránt komoly szerepet játszanak.

Gyakorlatilag **nincs adat** a lakáspiacon megjelenő ingatlanok akadálymentesítettségi helyzetéről. **A fogyatékos emberek jövedelme rendszerint alacsony, a piaci albérleteket még a népesség egészéhez mérten is nehezen tudják megfizetni.**

Az érintetteknek **kevesebb mint 1 %-a⁶ tud évente állami támogatással javítani otthona akadálymentességén, melynek túl alacsony az összege⁷, illetve 10 évente csak egy alkalommal lehet igénybe venni.** . Ezen kívül további nehézséget jelent, hogy az **egyedülálló fogyatékos emberek nem vehetik igénybe** a kormány otthonfelújítási támogatását⁸ akadálymentesítési célra sem. Az utófinanszírozás miatt az **önrész előteremtése** is gyakorlatilag lehetetlen, hiszen az alacsony jövedelmek miatt az érintettek nagy része nem hitelképes.

⁵ A kitagolási folyamat kormány által vállalt határideje 2036.

⁶ Az OTP Bankhoz 2010 és 2020 között beérkezett akadálymentesítési támogatási igénylések alapján. (Kovács Vera; 2020)

⁷ Átlagosan 196 590 forint volt a megítélt és felhasznált támogatás. (Kovács Vera; 2020) Lakásfelújításról lévén szó, ez meglehetősen alacsony összeg, nem elégséges a felmerülő akadálymentesítési problémák nagy részének a megoldásához.

⁸ 518/2020 (11.25) kormányrendelet

A lehető leginkább integrált lakhatást az **akadálymentes önkormányzati bérlemények biztosítása jelenthetné**. Ennek akadályai a következők:

- **A lakások akadálymentességéről** az önkormányzatok többsége **nem vezet nyilvántartást**.
- Egyénileg hozzáférhető, **helyi akadálymentesítési támogatás** jellemzően **nem érhető el** a településeken.
- A legtöbb önkormányzatnak **nincs** a lakások **akadálymentesítésére vonatkozó, átfogó stratégiája**.

A közintézmények akadálymentessége országos tekintetben igen **hiányos**.

Az érintettek önálló életviteléhez **nélkülözhetetlen a megfizethető és elérhető otthonközeli szolgáltatások** nyújtása (pl.: 0-24 órás személyi asszisztencia, házi segítségnyújtás, támogató szolgálat stb.). Ezzel szemben az önkormányzatoknak nem kötelességük, hogy például **támogató szolgálatot**⁹ üzemeltessenek, így csak töredékük nyújt ilyen jellegű segítséget. Jelenleg hozzávetőleg csupán minden tizedik fogyatékossgal élő ember részesülhet szociális szolgáltatásokban¹⁰, és ennek oka nem az igények hiánya, hanem **a szolgáltatások kétségbe ejtően korlátozott elérhetősége**.

Az állam alkotmányos feladata a fogyatékos emberek védelme külön intézkedésekkel, például hogy megfelelő alapjövedelemmel rendelkezzenek, hozzájussanak szükségleteik szerint a szociális alapszolgáltatásokhoz, illetve elérhetővé kell tenni számukra, hogy lakhatáshoz jussanak. (pl. albérlet támogatás, akadálymentes bérlakások, támogatott lakhatás szolgáltatások).

Javaslatok:

Az önálló lakhatási lehetőségek kialakítása szükséges és megkerülhetetlen lépés a fogyatékos emberek **jogérvényesüléséhez és társadalmi integrációjához**. Ehhez elengedhetetlenül szükséges a szociális ellátórendszer reformja, amely figyelembe veszi az érintettek jövedelmét, szükségleteit, lakhatási igényeit is, és támogatja a fogyatékos emberek minél önállóbb lakhatási megoldásait.

Ehhez javasoljuk a következő intézkedéseket:

1. **Kezeljék prioritásként az akadálymentesítés kérdését**, ami a társadalom öregedésével egyre többeket érintő szükséglet! Sokat segítene a már létező jogszabályok következetes betartása, betartatása.

⁹ A **támogató szolgálat** a fogyatékos személy önálló életvitelét elősegítő, a mindennapi szükségletei kielégítését célzó – személyes közreműködés által megvalósuló – szolgáltatás. (1998. évi XXVI. tv. 4. §. d. pontja). A támogató szolgáltatás célja a fogyatékos személyek lakókörnyezetben történő ellátása, elsősorban a lakáson kívüli közszolgáltatások elérésének segítése (szállító szolgálat), valamint életvitelük önállóságának megőrzése mellett a lakáson belüli speciális segítségnyújtás biztosítása révén. (1993. évi III. tv. 65/C § (1) bekezdés)

¹⁰ Kozma és mtsai, 2020, p. 394

2. Az újonnan létrejövő építési beruházások esetében tegyék kötelezővé, és monitorozzák az **akadálymentesítési szabványokat**¹¹!
3. Megfizethető, **akadálymentes bérlakásokra** van szükség. Az ilyen céllal induló programok tehermentesíthetik a szociális szektort is. Hosszútávú stratégia garantálja, hogy az újonnan épülő bérlakások 5%-a akadálymentes legyen!
4. Készüljön **nyilvántartás az akadálymentes lakásokról**, intézményekről, középületekről, s az akadálymentességgel összefüggő információkat tegyék hozzáférhetővé!
5. Tegyék széles körben elérhetővé az érintettek számára az **akadálymentesítési és felújítási támogatást**! Ennek összegszerű emelése is szükséges.
6. E különösen sérülékeny társadalmi csoport (fogyatékos személyek) kapjon **célzott lakhatási támogatást**, pl. lakás-akadálymentesítési támogatás, lakásfenntartási támogatás, önálló életviteli támogatás (az intézményi elhelyezés fejkvótájával megegyező összegben), kedvezményes lakásbérleti lehetőség stb.!
7. Az állam gondoskodjon arról, hogy a jelenleg családban élő fogyatékos személyek számára is elérhető legyen a támogatott lakhatás!
8. Tegyék lehetővé, hogy **az egyházak, az önkormányzatok és a civil szervezetek** tudjanak **támogatott lakhatási szolgáltatások létrehozása és fenntartása céljából pályázni** (pl. lakhatás céljából szolgáló akadálymentes ingatlanok kialakítására) állami és EU-s forrásokra!
9. Teremtsék meg a **24 órás támogató szolgálat biztosításának feltételeit az országos lefedettség kialakítása mellett**! Ez az önálló életvitel tekintetében kulcskérdés! Célszerű lenne a szolgáltatásokat oly módon bővíteni, hogy azokat igénybe tudják venni a 18 évnél fiatalabb fogyatékos gyermeket nevelő családok is. Olyan ellátás kialakítását szorgalmazzuk, amelyben a személyi segítség feltételeit az érintett, ill. a családjának igénye és szükséglete határozza meg.

Kiegészítő információk:

A fogyatékossgal élők **iskolai végzettsége** sokkal alacsonyabb a népesség egészéhez képest. Az egyes fogyatékossgai csoportokat tekintve az elmaradás mértéke különböző, de mindenhol fennáll. Ennek egyik legfőbb oka az őket fogadni tudó intézmények nagymértékű hiánya és/vagy alkalmatlansága (pl. akadálymentesítés, személyi asszisztencia, speciális feltételek stb.).

Ennek egyik következménye, hogy fogyatékossgal élők csupán 14 %-a volt **foglalkoztatott** 2011-ben, így megélhetésük csak a megalázó összegű rokkantsági járadékból és a fogyatékossgai támogatásból biztosítható, ami egyet jelent az anyagi ellehetetlenüléssel, szegénységgel, **lakhatási nehézségekkel**, társadalmi kirekesztődéssel.

¹¹ "Az épített környezet hozzáférhetősége és használhatósága. Funkcionális követelmények" MSZ EN 17210:2021; ISO 21542 sz. "Building construction - Accessibility and usability of the built environment"

Források:

Dr. Tausz Katalin, Bácskay Andrea, Csordás Gábor, Kovács Beáta, Németh Eszter, Panyik Barbara, Tóth Judit Nikoletta (2015) 2011. évi Népszámlálás, 17. A fogyatékosokkal élők helyzete és szociális ellátásuk, Központi Statisztikai Hivatal
https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_17_2011.pdf

Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program Plusz (EFOP PLUSZ) Lépünk, hogy léphessenek! Közhasznú Egyesület véleményezése
<https://www.palyazat.gov.hu/emberi-eroforras-fejlesztési-operatív-program-plusz-velemnyezes>

Emberi Erőforrások Minisztériuma (2019) A fogyatékosokkal élő személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásáról szóló 2019-2036. évekre vonatkozó hosszú távú koncepcióról
https://tamogatoweb.hu/letoltes2019/kivaltas_koncepci%C3%B3_2019.pdf

Kovács Vera (2020) Fogyatékos emberek lakhatási helyzete -Akadálymentesség a fővárosban és azon kívül <https://habitat.hu/sites/lakhatasi-jelentes-2020/akadalymentesseg/>

Központi Statisztikai Hivatal, Támogatott lakhatást igénybevevők száma
https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0028.html

Szociális Ágazati Portál, Várakozók jelentésének elemzése 2017. június
<https://szocialisportal.hu/varakozok-201706/>

SzocOkos, Kitagolás 2020
<https://www.tamogatoweb.hu/index.php/olvasnivalo1/infograf/683-kitagolas-2020>

Ruzsics Ilona (2013) A kitagolás folyamatai Európában és Magyarországon
<http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/kitagolas/index.html>

Támogatott élet - Fogyatékosok, pszichiátriai és szenvedélybetegek társadalmi beilleszkedése, lakhatása; Tanulmányok; Baptista Egyház Szociális Módszertani Központ; szerk.: Serafin József; Budapest, 2021